

Kitap Tanıtımı ve Tenkitler

T. J. Winter, **Postmodern Dünyada Kibleyi Bulmak**, çev. Muhammed Şeviker (İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2003), 269 s.

Her geçen gün etkisini artırmakta olduğu görülen küresel sistem araçları içerisinde, farklı medeniyet tasavvurlarına sahip kültürler ve bunlar arasındaki ayrımsal yahut eklettik ilişkilerin belirleyiciliği öne çıkmaktadır. Özellikle post-modern süreç bağlamında dini düşünce ve eylem yönünde ortaya çıkan bir takım farklılaşmalar söz konusu durumu kayıtlar niteliktedir.

Günümüzdeki hakim güç ve medeniyetin bu süreçlerin şekillenmesindeki etkisi, aynı zamanda 'kendî' karşısında 'öteki' olarak konumladığı İslam'a yaklaşımındaki etkin rolü de açık etmektedir. Bu noktada Batı tarzı düşünme ve yaşama anlayışının yayılcı hakimiyetine karşı İslami söylem ve medeniyet inşasına yönelik çeşitli yaklaşımlar ortaya konmuş/konmaktaysa da mevcut durumdan hareketle bütüncül yahut sistematik bir anlayışın geliştirilemediği anlaşılmaktadır. T. J. Winter (Abdülhakim Murad)'ın *Postmodern Dünyada Kibleyi Bulmak* kitabı İslam dünyasının problem/ler/inin ana ekseninin ortaya konularak söz konusu sorunsalın aşılması adına pratik düzeyde bir istikamet belirleme çabası olarak değerlendirilebilecek önemli bir çalışmadır. Post-modern dünyanın izafiliği karşısında İslam'ın açıklığını, radikalleşme eğilimleri karşısında geleneğin içinde yer bulan maneviyatı öne çıkararak kuşatıcı bir medeniyet tasavvuru mecedebilmek için Müslümanların özeleştiri ve ihyaya dayalı bir muhayyile geliştirmeleri gerektiği tezinden hareket eden bu eserin iki temel kaygısı olduğunu ifade etmek mümkün; söz konusu ihya tasavvurunun yapıtaşlarına temas etmek ve

bu yapıtaşları ile 'öz' de bulunan, çeşitliliğe açık Müslüman diyalektiğini ortaya koymak.

Winter'ın on bölümden oluşan kitabının ilk iki bölümünde, İslam dünyasının içinde bulunduğu durum genel anlamda resmedilmekte; bir takım tespit ve tarihsel tecrübeden hareketle öneriler geliştirilmektedir. Buna göre İslam dünyasında geleneksel çizgide yer alan ulema ve akademik camiada gerekli olan nezaket ve ılımlılık yanında önemli bir dinamizm/devinim eksikliği görülmekteyken, radikal gruplar uzunca bir süredir tekfir, dışlayıcılık ve hoşgörüsüzlük tuzağında bocalamaktadır. Her ne kadar kimi Müslüman üyelerde özellikle gençlerin İslam'a yönelik şevk ve gayretli yaklaşımları bulunmaktaysa da onların da liderliğe dönük ilgileri görece eksik kalmaktadır. Bunun yanında Müslümanların -genel olarak bugünün dünyasının karmaşıklığını yeterince anlamak ve çözümlemekten uzak olduğu tespitinde bulunulabilir. Buradan hareketle bir taraftan geleneksel disiplinleri diğer yandan günün kültürel ve entelektüel dilini ortaklaştırma yeteneğine sahip donanımlı bir liderler grubunun öncülüğünde, gençlerin yetiştirilmesi temelinde çalışmalar ortaya koyabilmek adına kurumsallaşmanın tesis edilmesinin gerekliliği ifade edilebilir. Bu anlamda yazar, Müslümanların tarihsel tecrübe kayıtlarında yeralan Nizamiye Medresesi gibi kurumların inşa edilmişliği ve Gazali gibi şahsiyetlerin yetiştirilmiş olduğunun hatırdta tutulmasını önemsemektedir.

Winter, Müslümanların önünde tüm açıklığıyla duran 'hüsranla dağılmak' yahut 'ihya ile hayat bulmak' şeklinde özetlenebilecek iki ihtimalden söz etmektedir. Dolayısıyla verilen tarihsel tecrübeye dayalı örneklerden hareketle basit bir hoşgörü ve saygının ötesinde, sahici bir medeniyetler diyalogunun tesisi adına entelektüel bir zemine geçilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda içinde bulunduğumuz zamana rengini veren 'inkar ruhu'na karşı gelinebilmesi için 'büyük payda'nın oluşumu, özellikle teist dinlerin müntesiplerinin kendi aralarında oluşturacakları yakınlaşma ile mümkün olabilecektir. Ancak bu sayede sahici bir diyalog imkanı bulunabilecek ve postmodern düşünüş yahut rasyonalist bakışın ötelenmesi söz konusu olabilecektir.

'Temel İlke Olarak Sünnet' başlığını taşıyan kitabın üçüncü bölümünde Winter, başta namaz ve hac olmak üzere İslam ibadetlerindeki kimi unsurların sembolik anlam derinliğine dair izahlara girişmekte ve pratik anlamda icrası gerçekleşen bu ibadetlerin

önemini mahviyet, hoşgörü ve hilm gibi maneviyat yüklü kavramlar etrafında örüntüleyerek hedeflenen amacın insanın ego/kibir/benliğine dönük eğitici kısıtları ikame etmek olduğunu ifadelemektedir. Zira sünnete uygun bir yaşantının tüm ibadetlerin zahiri yönü yanında insana esasen manevi ilerlemeyi sağlayacak perspektifleri kazandıran boyutlarının olduğu görülebilir. Bu bağlamda örneğin namazdaki secde halinde alnın toprağa/zemine varışından hareketle varoluşun topraktan gelişle ilişkilendirilmesi, bu esnada kalbin akli temsil eden baştan yukarıda konumlanması ve böylece Allah'a yakınlıkla irtibatlandırılması gibi tasavvufi gelenekte örneklerine rastlanabilecek bir takım açıklama girişimlerine yer verilmektedir. Ancak örneğin Müslümanların siyah örtülü Kabe'nin etrafındaki tavaflarından hareketle Astronomideki bulgulardan olan sarmal galaksilerin karadelikler etrafında dönmekte oluşu arasında kurulan ilginin zorlama bir yorumlama girişimi yahut romantik bir yaklaşım olarak değerlendirilmesi mümkündür. Kuantum mekaniğinin (henüz) açıklayamadığı, zaman ve mekanın bir noktadan sonra kaybolduğu kara delik ve sarmal durum ile ilişkilendirilen Kabe'nin merkezde konumlanması ve manevi bir girdap oluşumuyla zaman ve mekan dışılığa açılışı gibi anlatılar en azından mitik bir ifadelendirme biçimi olarak eleştiriye açılabilir. Zira mekânın türdeşliğinde gerçekleşen kopuş ve kozmik bir bölgesel geçişle (axis mundi:göksel kapı yahut merdiven) kutsalın zaman ve mekan dışılığının konumlanması çeşitli mitolojik anlatıya temel oluşturmaktadır.

Kitabın, Batı anlayışının gelişiminde bireyi merkezileştirmesinin öncelikli sonucu olan aile kurumunun zaafa uğramasını konu edindiği dördüncü bölümünde, kadının metalaşması, eğitim ve istihdam alanlarındaki ahlaki dejenerasyona olanak tanıyan sistemleşme biçimleri irdelenerek bunun karşısında İslam'ın aile ve bireyi korumayı hedefleyen cinsiyet politikalarının işlevselliği ele alınmaktadır. Buna göre iktisadi ve insani sonuçları itibariyle radikal bir şekilde ilerlemekte olan aile kurumunun çöküş sürecinin sonlandırılabilmesi Winter'a göre öncelikle kadının metalaşmasını önleyici hamlelerin gerçekleştirilmesine bağlıdır. Bu çerçevede kamusal alanda ve özellikle reklam sektöründe gelişen pornografik unsurların sansürlenmesi, iş dünyası, siyaset yahut akademide karşı cinsten asistan/yardımcı taleplerinin gerekçelendirilmesi gibi tedbirlerin alınması sağlanarak, kadının ilerlemesine engel olunmadan gayr-ı meşru bir aradalığa ilişkin tüm olasılıklar ortadan kaldırılmalıdır.

Söz konusu önerinin bugünün dünyası için uygulama imkanı son derece tartışmalı olsa da Winter, ahlaki çözülmeyi engelleyici ve aileyi korumayı temel alan yapısı ile İslam'ın cinsiyet politikasının ileride mutlak surette uygulamaya konulacağına dair inancını yinelemektedir (s. 68).

Yazar daha sonra kimilerince batıdaki aile değerlerinin ve kurumsal düzeyde ailenin çöküşününün 'tercih edilmiş', dolayısıyla 'hak edilmiş bir çöküş' olarak değerlendirilmesini ele almaktadır. Bu anlayışa göre söz konusu toplumun kendi içindeki çöküşü, ahlaki açıdan güçlü olan İslam'a, dünyanın hakim medeniyeti olarak bir zamanlar elinde tuttuğu konumu tekrar kazanabilme adına yer açacaktır. Ancak bu tezdeki temel sorun, çöküşün diğer medeniyetleri de kuşatan ve etkisi altına alan taraflarının gözden kaçırılmasıdır. Zira gelişen iletişim ve teknoloji ağıyla 'küresel bir köy' halini alan dünyada kültür etkileşimleri arasında herhangi bir sınırdan söz etmek muhal görünmektedir. Dolayısıyla vurdumduymaz bir iyimserlik içinde olmaması gereken Müslümanların her halükarda batıdaki toplumsal tahribat konusunda kaygı duymaları gerekmektedir. Başka bir deyişle Batıdaki ailenin sağlığına kavuşması Müslümanları ilgilendiren aciliyetli bir meseledir; zira komşularımızın değerleri gerçekliğin örsünde parçalanıp bizleri dinleyemeyecek kadar perişan olmadan önce görüşlerimizi aktarabilmenin yollarını bulmak durumundayız.

Kitabın 'İslam ve Cinsiyetin Yeniden Düzenlenişi' başlıklı beşinci bölümünde Winter, çeşitli dini anlatıların önemli bir bölümünde erkek cinsiyetinin din dilindeki hakim paradigmayı oluşturduğu düşüncesinin karşısında İslam'ın farklı bir tarz sunumladığını ortaya koymaktadır. İlahi olanı bir bedende vücut bulma suretiyle ifşa eden Hıristiyan ve Yahudi ilahiyatı, onu bir cinsiyet içine yerleştirirken, İslam ilahiyatı cinsiyet hakkında hüküm vermemekle birlikte ilahi olanı cinsiyetle özdeşleştirmemektedir. Başka bir deyişle 'İslam ilahiyatı cinsiyet tarafsız ve cinsiyet üstü bir uluhiyeti açık etmektedir' denilebilir. Örneğin, Yahudilerin her sabah ve akşam okudukları 'Sekizinci Takdis' dualarındaki 'Ey Babamız, bizi senin şeriatına döndür' veya Tesniye 8:6 'da yer alan 'Bir adamın oğlunu terbiye etmesi gibi, Rabbin de seni terbiye eder' türünden ifadeler Yeni Ahit'te de sıkça rastlanır ifadelerdendir. İslam söz konusu edildiğinde ise tanrı yalnızca Allah, yani el-İlah, tek ve biricik

ilahtır, asla baba değil. Allah'a müzekker (erkek) zamirle atfı yapılması ise Arapça'da nötr (cinsiyetsiz) kelime olmaması ve cins isimler için de müzekker zaminin kullanılmasyla ilişkili olarak görülmektedir. Kuşkusuz bu açıklamalar cinsiyetin İslam metafiziğinde bulunmadığı anlamına gelmemektedir. Özellikle tasavvuf geleneğinde varlık, nihai olarak Bir'de karar kılan zıtlar arasında dinamik bir karşılıklı oyun olarak görülür (s. 81). Kur'an'da uluhiyetin tasviri Eski Ahit'ten ve diğer geleneklerden farklı bir biçimde iki kutuplu bir anlam zeminine oturtularak Esmâü'l-Hüsna (Allah'ın güzel isimleri) şeklinde formüle edilmiştir. Bu anlamda sufi metafizikçiler Kur'an'da yer alan Celali isimleri (el-Cabbar, el-Hakem, el-Kahhar gibi) arketipsel olarak eril görürken, Cemali isimleri (er-Rahman, Er-Rahim, el-Halim gibi) dişil görmektedirler. Ancak her iki kümede yer alanlar birbirlerine karşı üstünlük kurmazlar, zira hepsi eşit derecede Allah'ın isimleridir.

İslam'ın diğer kutsal metinlerde uluhiyete erkek cinsiyeti izafe edilmesini reddedişi, tartışmasız bir şekilde, temelinde kadını fobik bir imgelem içine yerleştirmiş olan geleneği (Hıristiyanlık) sarsmıştır. Bilindiği gibi 'kadın'ın Hıristiyanlık inancında manevi yükselişe engel olarak görülmesi, ruhbanlığın, evlilikten daha yüksek bir davet şeklinde sürekli bekarlığı kutsaması sonucunu doğurmuştur. Burada model alınan kişi, kuşkusuz kilise muhayyilesinde tasvir edilerek yorumlandığı şekliyle İsa'nın kendisidir. İslam ise bu yaklaşımın tersine semitik nübüvvet çizgisinin devamı olarak evliliği teşvik eden bir modellemeyle vaz edilmiş ve hiç bir surette kadın cinsiyetinin manevi hayatın gelişimi adına herhangi bir engel teşkil edebileceği düşüncesini olumlamamıştır.

Winter, cinsiyet yaklaşımı bağlamında İslami metinsel kurguda eril, dişil ve ilahi olmak üzere üç farklı söylem türünden söz etmektedir. Tevhid Allah'a ve onun kelimasına belirli bir cinsiyet atfetmeyi reddeder ve metin olarak Kur'an bu bakımdan tarafsızdır. Bununla birlikte kendi cinsiyetlerine özgü bir biçimde içselleştirilen ilahi mesaj (Kur'an) kadın ve erkek tarafından eşit oranda sahiplenilen iki anlam dünyası arasında bir ara zemin ve geçiş imkanı üretmektedir. Bu da karşı cinsler arasında sahici ve istikrarlı bir sosyalliği mümkün kılmaktadır. Buradan hareketle otantik İslam toplum yapısının birbirini tamamlar surette ataerkil ve anaerkil özellikleri meceden bir biçimlenişe sahip olduğu sonucuna varılabilir.

Winter'in kitabında yer verdiği bir diğer konu İslam'ın küre ölçeğinde yayılma biçimleriyle ilgilidir. Buna göre kendi toplumlarında görece popüler olan bir takım kimselerin içlerinde buldukları toplum yapısına karşı giriştikleri bir protesto biçiminde anlam kazanan İslam'ı kabul edişten internetin sunduğu erişim imkanları aracılığı ile gerçekleşen kabullere uzanan farklı biçimler saptanabilmektedir. Zira bir zamanlar kültürün yayılışında sabit bir faktör olan coğrafyanın internet eliyle gerçekleşen topyekün ilgası yahut farklı bir deyişle mesafenin bertaraf edilmesi ihtida sürecine önemli şekilde etkimektedir. Örneğin Amerika'daki bir kasabada yaşayan herhangi bir çiftçinin Hıristiyanlık dışındaki dinlere ilişkin bilgisi artık kasabasında bulunan kütüphanedeki kitap varlığı ile sınırlı kalmamakta; küçük bir araştırma yoluyla ve hiç bir engelle karşılaşmaksızın internet ortamına aktarılmış Kur'an ve hadis indekslerine girebilmekte, Hıristiyanlık aleyhindeki polemik yüklü literatürü okuyabilmekte ve teknik olarak Müslümanların çoğunun inandığı biçimiyle, dinin makul ölçüde sahih bir tasvirine erişebilmektedir. Tüm bu imkanlar 'internet muhtedisi' yahut 'siber muhtedi' olarak adlandırılabilir yeni bir fenomenin varlık kazanmasını ortaya koymaktadır.

Kuşkusuz selefi düşünceye mensup olanlardan tasavvufi yönde eğilim gösteren gruplara varıncaya kadar pek çok farklı İslami fraksiyon internet üzerinde çeşitli propaganda faaliyeti yürütmektedir. Bu anlamda üyeleri her ne kadar geniş bir alana dağılmış olsa da elektronik olarak birbiriyle sürekli iletişim halinde olan bir takım 'siber tarikat'lardan söz etmek mümkündür. Geleneksel tarikatların işlevlerini yeni sanal paylaşım alanlarında icra eden siber tarikatlar birbirinden uzak düşmüş grup mensupları arasında bir cemaat anlayışı oluşumu sağlayarak grup liderlerinin öğretilerini yaymakta ve aynı zamanda yeni müritler arama gibi sufi bir gelenegi ifa etmektedirler.

Söz konusu siber tarikatların yanısıra kendilerini Müslüman olarak telakki etmeyen ancak mistisizme dayalı bir takım unsurları New Age inanç ve uygulamalarla harmanlayan farklı bir takım siber gruplar da bulunmaktadır. Mevlana Celaleddin Rumi'nin Amerika'da en çok okunan şairler arasında yer almasının bu türden bir aradalıkların geliştirilmesi yoluyla anlam kazandığı ifade edilebilir.

Eserinde İslam'ı kabul eden kimselerle yapılan kimi çalışmalar-dan veriler aktaran Winter, ortak bir biçimde mühtedilerin İslamo-fobiye dayalı söylem ve Müslümanlar aleyhinde medyada yer alan olumsuz imaj oluşturma çalışmalarından etkilenerek İslam'ı araştırmaya yöneldiklerini imlemektedir. Genelleştirici bir ifadeyle bu durum, modern kültürde zulme uğramış topluluklarla dayanışmayı ifade etme ve 'basmakalıp söz ve yargılara meydan okuma' yönündeki güçlü eğilime yaklaşmak suretiyle internetin gelişmeye açık bir zemin ve mecra teşkil ettiği sonucuna varmamıza imkan tanımaktadır.

'Dindar Ötekiyi Tasvip Etmek' başlığı ile kitabın yedinci bölümünde Winter, İslam teolojisine yönelik ortaya konan çoğulcu yaklaşım ve yorumlamaların 'öteki' ile diyalog ve karşılıklı güveni güçlendirici bir girişim olarak değerlendirilmesi gerektiğine yer vermektedir. Ancak bununla birlikte yazar, İslamın temel metinlerinin (Kuran ve Hadis) ve klasik okuma biçimlerinin İslam'dan önceki dinlerin neshedildiği yönündeki görüşü teyid ettiğini açıkça ifade etmektedir (s. 127). Söz konusu nesh edişin birinci ve öncelikli aşaması Arap putperestliğine dönük olarak anlaşılmaktadır. Zira Kur'an'ın vahyedildiği dönemin 'atalar dini' olan putperestlik, Allah'ın kudretinin kabile ilahlarının sınırlı ve müphem bir teftişine indirildiği bir alanda hüküm sürmektedir. Bu ise Kuran tarafından şirk, yani gerçek kudret ve iradeyi putlara verip onları Allah'a eş koşma şeklinde ortaya konmaktadır.

Ancak diğer taraftan Winter İslam'ın putperestliğe yönelik tutumunun Yahudilik ve Hıristiyanlık için açık ve kesin olmaktan uzak olduğunu belirtmektedir (s. 127). Kuran bu çerçevede her ikisinin de Allah'ın gerçek sözcüleri tarafından inşa edilmiş olduğu ve başlangıç noktaları itibarıyla inayet ve necat vesilesi oldukları görüşünü benimsemektedir. Bu noktada Kur'an her kavme bir irşad edici gönderildiğini (13:7), içlerinden bir uyarıcı gönderilmeyen hiç bir kavmin bulunmadığını (35:24; 16:36) tekraren ilan etmektedir. Bu ve benzer ayetlerin bir çoğulculuk yorumlamasına açıklık tanımakta olduğu düşünülebilirse de Winter gerek yalnızca bu ayetlerin yorumlanmasının gerekse Ortaçağ Müslüman devlet idareleri altındaki gayrimüslimlere tanınan hoşgörü ve barış içinde birarada yaşama örneklerinin teolojik anlamda bir çoğulcuğu öngörmediğini açıkça ifade etmektedir (s. 136).

Bu kategorik belirleyişin ardından yazar -ilginç bir şekilde- Allah'ın rahmetinin İslam sınırlarının ötesini kuşatabileceğini kayıtlayabilmek adına Kelam literatüründe tartışmalı bir konu olan 'şefaat' bahsine girerek ahirette Hz. Peygamber'e ait olduğunu belirttiği 'Büyük Şefaat' yetkisinin İslam dışındaki dini versiyonların bağlamlarını da içine alan bir sınır genişliğine sahip olduğunu ortaya koymaktadır (s. 143). Bu noktada yazarın esasen Kur'an metin kurgusunun imkan vermediğini bizzat ortaya koyduğu bir hususla ilgili çelişik yahut tutarlılığı tartışılabilir bir tavır sergilediği ifade edilebilir.

Winter, kitabın sekizinci bölümünde, Britanya'ya mensup bir Müslüman olmanın nasıl bir anlam çerçevesi oluşturduğunu, kendi tecrübelerinden hareketle bir mühtedinin İslam'ı kabul ediş sürecinin psikolojik taraflarına göndermelerde bulunarak tartışmaktadır. Buna göre İslam'ı kabul eden kişinin ilk ve anlaşılabilir tepkisi bir 'mutlakçı' haline gelmektir. Bu açıdan bakıldığında mühtedi için Müslümanlar arasında olup biten herşey adeta ilahi bir atmosferde cereyan etmekteyken, 'öteki'yi oluşturan yahut İslam dışında kaldığı düşünülen herşeyse 'şeytani' bir özellik taşımaktadır. Özetle ifade edilecek olursa, mühtedinin yeniden düzenlenmiş görüş açısından 'onlara karşı biz' yahut 'kötüye karşı iyi' gibi çift kutuplu ve ayrımları keskinleştirici kavram haritalarıyla yeni bir anlam dünyası örüntülenmektedir. Kuşkusuz sözü edilen ruh halinin bir zaman sonra yerini itidalli bir bakış açısına bırakmakta olduğu, bundan sonra kişinin 'öteki' için sorumluluk temelli bir yaklaşım geliştirdiğini ifade etmek mümkündür. Winter bu çerçevede kurumsal anlamda geliştirilen kimi davet yollarının (sesli ve yazılı organlar aracılığı ile) ötesinde, kişinin esasen bulunduğu iş ortamında etkin bir örneklik taşıması gerektiğine dikkat çekmektedir. Zira öteki için görece etkili olanın bir broşürün okunması yahut bir programın dinlenmesinden çok, sosyal etkileşime açık örnek bir hayat tarzının pratiğe dökülmesi olduğu izahtan vareste bir durumdur. Bu noktada Winter kendi toplum kamusalında kategorik olarak kabul edilmiş 'İngiliz Yahudi', 'İngiliz Asyalı Müslüman' veya 'Hindu' gibi tanımlamaların dışında henüz genel kabul görmemiş bir tip olarak 'Anglo-Müslüman' kategorisinin ancak kimlik eksenli sorunları çözümleme becerisiyle başarıya ulaşabileceğini öngörmekte ve İngiliz Müslümanlar olarak kendi konumlarına dair yapıcı düşüncelerin geliştirilmesi yönünde çaba harcanması gerekliliğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte Winter, İngilizlerin ahlaki mizaç

açısından İslam'a yakınlıklarına göndermede bulunarak bir İngilizin Hıristiyanlık'tan İslam'a geçişinin 'büyük bir sıçrama' değil 'mantıklı bir yeni adım' olarak değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır. İslam'ın, kendisini kabul eden halkların özgün değerlerine ve husussiyetlerini koruyan yapısına dikkat çeken yazar, bunun ötesinde İslam'ın İngiliz halkının karakteristik yapısına uygunluğunu vurgulamak yahut davetinin etkisini artırabilmek adına şu ifadelere yer vermektedir:

Evvelce fitri kanunlara karşı duran bir ahlaki yasayı savunan bir Yunanlı gizem dini olarak Hıristiyanlık, aslında bizim milli mizacımıza yabancıdır. Hıristiyanlık bizim için egzotik bir akidedir ve şimdilerde seküler moderniteye dair olumlu bakışı tarafından ölümcül biçimde tavizkarlığa zorlanmaktadır. İslam, onunla aşına hale geldikçe ve gönül rızasıyla onda sükunet buldukça anlayacağız ki, İngilizler için en uygun dindir. Onun değerleri bizim değerlerimizdir, onun mutedil, kendini ispatlama gereği duymayan, ama sular gibi derinden işleyen takvası, tevazu ve belirli bir ihtiyat üzerindeki ısrarı ve sağduyu ve pragmatizme yönelik vurgusu, halkımız için en fitri ve en kolay dini tercih, sunmak üzere meczolmuş halde-dir (s.163).

'Bağnazlığın Sefaleti' başlığını taşıyan dokuzuncu bölümde Winter, aşırılığın ve radikalleşme eğilimlerinin tüm Müslümanları töhmet altına itecek bir takım sonuçlar üretmekte olduğunu; dünyanın her hangi bir bölgesinde girişilen şiddete dayalı bir girişimin tüm dünya Müslümanlarına teşmil edilerek İslamofobik algıyı tetiklediğini ifade etmektedir. Özellikle bazı genç Müslüman çevrelerde yayılma eğilimi gösteren bu gibi aşırılıkların önüne geçilebilmesinin yolu, anaakımı oluşturan İslami yapının sistematik anlamda kendine dönük ciddi bir özelleştire geliştirilmesi ve inisiyatifi yeniden ele almasından geçmektedir. Gerçekten de İslami hareketin şu ana değin siyaseten başarısız olduğu düşüncesi kabul edilebilir bir gerçeklik olarak önümüzde durmaktadır. Zira Winter'ın da üzerinde durduğu üzere Nasır gibi Müslüman değerlerle ve toplumla uzlaşmayan kişiliği herkesçe malum olan birinin Mısır gibi bir ülkeyi teslim alabilmesinin yanında, milyonlarca üyesine rağmen İhvan-ı Müslimin yarım yüzyıldan fazladır başarı sağlayamamıştır. Elbette bu eleştirilere uluslararası ilişkiler bağlamında çeşitli perspektiflerle yaklaşmak ve duruma etkiyen aktörleri artırmak mümkündür. Ancak her halükarda böylesi uzayıp giden bir yetersizlik

zemininde Müslümanların metodolojideki hataya dönük gerçekçi bir eleştiri geliştirme zorunlulukları bulunmaktadır. Bu noktada Winter, kaçınılmaz olarak İslam içindeki maneviyatın ihyası davasının Müslümanlarca ibraz edilmesi gerekliliğinin altını çizerek, İslami hareketin buhran içinde olduğunu ve bunun zihinsel imkanlarının çağdaş ihtiyaçları karşılamada yetersiz kaldığını görmek gerektiğini belirtmektedir. Böylesi bir kabulden hareketle, üretilmesi muhtemel cevap yahut cevaplar ideolojileşmiş neo-İslam telakkilerinden uzak bir biçimde görece 'klasik' ve 'yerli' bir formda Müslüman diyalektiğine dönüşü hedefleyen kolektif bir muhasebe zemininde gerçekleşmelidir.

Winter tam da bu bağlamda tasavvufi düşüncenin İslam'ın temel yaklaşım biçimi olarak ele alınması gerekliliği imasından hareketle, 'kendisini ispatlamış bir gelenek' olarak gördüğü söz konusu yaklaşımın tarih boyunca Müslüman entellektüel ve politik hayatının ayrılmaz bir parçası olduğuna yönelik vurgularda bulunmakta; bunun karşısında konumlandığı selevi anlayışın doğurduğu bölünme ve parçalanmışlığı ise Seyyid Kutub gibi düşünürler üzerinden yorumlamaktadır. Ancak böylesi bir değerlendirme, yazarın ispat edilmiş olduğunu öne sürdüğü geleneğin tarihsel serüveninde İslam dışı kimi unsurların yer bulduğu ve bu unsurların sistematik bir formda gelişerek İslam'ın tevhid akidesine yönelik önemli tahribatlarda bulunduğuna yönelik tartışmaların varlığını yadsımaktadır.

'Mezhep Karşıtlığı Problemi'nin ele alındığı kitabın onuncu ve son bölümünde Winter, klasik Fıkıh literatüründen hareketle, inanan bir kimsenin İslam'ın temel kaynakları olan Kur'an ve Sünnet'e başvurarak yerleşik uzman görüşünün ötesine geçmeye teşebbüs edebilmesi için çok iyi bilinen ve hürmet edilen bir alim olması gerektiğinin ve ancak böylesi bir kimsenin herhangi bir mezhebe bağlılıktan uzak kalabileceğinin altını çizmekte; İslam öncesi dinlerin hepsinin dinin aslını teşkil eden 'metinlere yönelik yeterli bir ehliyetin gelişmemiş olmasından' dolayı çöküşe maruz kaldıklarını iddia etmektedir (s. 189). Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, yazarın İslam öncesi dinlere ait metinlerin sıhhatiyle ilgili herhangi bir sorun olmadığı önkabulüne dayanarak çöküş yahut tahrifi söz konusu metinlere yaklaşımdaki ehliyetsizlikle ilişkilendirmiş olmasıdır. Ancak Dinler Tarihi incelemelerinin ortaya koyduğu bir gerçeklik olarak sadece Hıristiyanlık söz konusu edildiğinde dahi dini

metin olarak temel alınan İncil nüshalarının İsa'nın yaşamından en az yarım yüzyıl sonrasına ait oldukları görülmektedir. Buradan hareketle İsa'nın vaz etmiş olduğu ilahi mesajın metinsel anlamda korunduğu önkabulü yanlışlanmış olmaktadır. Dolayısıyla İslam düşüncesine dair bir prensip belirleme girişimi gerekçelendirilirken kullanılan bu argümanın eleştiriyeye son derece açık bir nitelik taşıdığı anlaşılabilir.

Fakat Winter, ısrarla 'dinin büyük alimleri'nin hepsinin bir mezhebe tabi oldukları ve talebelerinden de bir mezhebe tabi olmalarını istediklerini belirterek mezhepsel bağlılığın önemini ortaya koymaya çalışmaktadır. Buradaki 'dinin büyük alimlerinin hepsi' ifadesiyle tam olarak kimlerin anlaşılması gerektiğini belirtmeyen yazar, Ramazan el-Buti'nin mezhep karşıtlığı temayülüne karşı ortodoks mukabeleyi ifade ettiği kitabı 'Mezhep Karşıtlığı: İslam Şeriatını Tehdit Eden En Büyük Bid'a' dan örnekle fıkhi hükümler çıkarma ameliyesinin tıp ilminde ortaya konan faaliyetlerle mukayese edilebileceğini ifade etmektedir. Buna göre Winter, çocuğu hasta olan bir kimsenin doğru teşhis ve tedavi uygulanması için tıbbi kitaplara bakmayıp doğrudan uzman bir hekime gitmesinin aklılığı gibi dini konularda kaynakları bizzat ele almanın o denli yanlış olacağı sonucuna varmaktadır (s. 197). Söz konusu düşüncesini başka bir benzetmeye giderek pekiştiren Winter, Kur'an ayetlerinin ve hadislerin gökyüzündeki yıldızlar gibi çıplak gözle bakıldığında berrak bir biçimde görünmediklerinden hareketle, net görüntü elde edebilmek için bir teleskoba ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir. Hatta bu noktada sözlerini "eğer ahmak değilsek bir teleskop imal etmeyi düşünmek yerine, İmam Malik yahut Hanbel tarafından üretilmiş ve gökbilimciler tarafından nesiller boyu artırılmış, cilalanmış ve geliştirilmiş bir teleskobu kullanmaktan memnuniyet duyarız" (s. 198) şeklinde sürdüren yazar, aksi halde dört mezhebin uyumluluğu yerine, herkesin kendisini doğruladığı acı bir ihtilaf içindeki bir milyar mezhebin ortaya çıkacağı endişesini öne sürmektedir.

İslam tarihinde düşünce ekolleri olarak değerlendirilebilecek mezhep hareketliliklerinin ortaya çıkışında kuşkusuz çeşitli sosyo-kültürel sebepler bulunmaktadır ve söz konusu ekoller içerisinde İslam düşünce ufkunu genişleten birçok değerli düşünce insanı yer almıştır. Ancak 'mezhep karşıtlığı' fikri eleştirilirken, mezhebi, taassuba varacak derecede merkezileştirmek İslami

düşüncenin zarar görmesine sebep olabilecek bir tehlikeyi barındırmaktadır. Zira tarihsel olarak varlık kazanmış ve ortaya çıktığı bağlamın imkan ve ihtiyaçlarıyla örtüşen çeşitli anlama biçimleri, İslam'ın yegane bakış açıları olarak konumlanamayacağı gibi, böylesi bir iddianın İslami düşüncenin gelişimine katkı sunamayacağı da açıktır.

Fatih YAMAN

(Arş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı)

Rainer Funk, **Ben ve Biz: Postmodern İnsanın Psikanalizi**,

çev. Çağlar Tanyeri (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007) 262 s.

“Ben ve Biz”; sosyal bilimlerde bu kavramlara hep birbirine zıt anlamlar yüklenmiştir. Oysa R. Funk, bunlara felsefi, ya da psikolojik soyut kavramlardan farklı olarak tanımladığı postmodern insanın yaşantısından devşirdiği yeni anlamlar yüklemektedir. Yazara göre bugün pek çok kişi bencil olmadan “ben”i, “biz” içerisinde “ben”i, hatta bir tür özgeci olurken de “ben”i yaşayabiliyordu. Bu nedenle kitap, öncelikle ben-odaklılığın betimlenmesine ve yorumuna yöneliktir. Ben-odaklılık? Yazar ben-odaklılığı diğer benzer kavramlardan da ayırtırmak suretiyle bütün detaylarıyla incelemiştir. O zaman ilerleyen sayfalarda bunun izini süreceğiz.

Türkiye’de de yaygın olarak tanınan E. Fromm’un son asistanı, mirasını devralan ve onun toplu eserlerinin de editörü olan Alman psikanalist, yazar Funk, incelemekte olduğumuz kitabında da Fromm’un izini sürdürmekte ve kendisine sıkça gönderme yapmaktadır.

Yazar, öncelikle Postmodern süreci, postmodern hayat tarzını ima ediyor ve dolayısıyla 21.yüz yılın sosyo-ekonomik koşulları ve

MİLEL VE NİHAL

inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi

Cilt/Volume: 12 Sayı/Number: 2 Temmuz – Aralık / July – December 2015

ISSN: 1304-5482

Bu dergi uluslararası EBSCO HOST Research Databases veri indeksi ve TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı tarafından taranmaktadır.

Sahibi / Owner

Milel ve Nihal Eğitim, Kültür ve Düşünce Platformu Derneği adına Şinasi Gündüz

Yazı İşleri Sorumlusu / Legal Representative

Yasin Aktay

Editör / Editor

Şinasi Gündüz

Editör Yrd. / Co-Editor

Cengiz Batuk

Hakan Olgun

Sayı Editörü / Editor of Issue

Mustafa Tekin

Yayın Kurulu/ Editorial Board*

Alpaslan Açıkgeçenç, Ayaz Akkoyun, Yasin Aktay, Mahmut Aydın,
Cengiz Batuk, Şinasi Gündüz, İbrahim Kayan, Hakan Olgun, Necdet Subaşı,
Burhanettin Tatar

Danışma Kurulu/Advisory Board*

Baki Adam (Prof. Dr., AÜ); Mohd. Mumtaz Ali (Prof. International Islamic U. Malezya); Adnan Aslan (Prof.Dr., Süleyman Şah Ü.); Kemal Ataman (Doç.Dr., Uludağ Ü.); Mehmet Akif Aydın (Prof. Dr., Marmara Ü.); Yılmaz Can (Prof. Dr., OMÜ); Ahmet Çakır (Doç. Dr., OMÜ); Mehmet Çelik (Prof. Dr., Celal Bayar Ü.); Waleck S. Dalpour (Prof. University of Maine at Farmington); İsmail Engin (Dr., Berlin); Cemalettin Erdemci (Prof.Dr. YYÜ); Tahsin Görgün (Prof.Dr., 29 Mayıs Ü.); Ahmet Güç (Prof.Dr., Uludağ Ü.); Recep Gün (Doç. Dr., OMÜ); Ö. Faruk Harman (Prof.Dr., Mar.Ü.); Erica C.D. Hunter (Dr., Cambridge U.); Mehmet Katar (Prof. Dr., A.Ü.); Mahmut Kaya (Prof. Dr., İ.Ü.); Sadık Kılıç (Prof.Dr., Atatürk Ü.); Şevket Kotan (Y.Doç.Dr., İ.Ü.); İlhan Kutluer (Prof.Dr., Mar. Ü.); George F. McLean (Prof. Catholic Univ., Washington DC); Ahmet Yaşar Ocak (Prof. Dr., Hacettepe Ü.); Jon Oplinger (Prof. University of Maine at Farmington); Ömer Özsoy (Prof.Dr., Frankfurt U.); Roselie Helena de Souza Pereira (Mestre em Filofia-USP; UNICAMP Brasil); Ekrem Sarıçioğlu (Prof.Dr., SDÜ); Hüseyin Sarıoğlu (Prof.Dr., İÜ); Bobby S. Sayyid (Dr. Leeds U.); Mustafa Sinanoğlu (Prof.Dr., 29 Mayıs Ü.); Mahfuz Söylemez (Prof.Dr. İÜ); Necdet Subaşı (Y.Doç.Dr., DİB); Bülent Şenay (Prof.Dr., UÜ); İsmail Taşpınar (Prof.Dr. Mar.Ü.); C. Sadık Yaran (Prof.Dr., OMÜ); Ali Murat Yel (Prof.Dr., Fatih Ü.); Hüseyin Yılmaz (Doç.Dr., YYÜ); Ali İhsan Yitik (Prof. Dr., DEÜ)

* Soyadına göre alfabetik sıra / In alphabetical order

Kapak ve Sayfa Tasarımı / Cover & Page Design

İnan Avcı

Baskı / Publication

Ladin Ofset - İstanbul, Nisan 2016

2.Mat. Sit. 3 NB 15 Topkapı İstanbul / İsmail Tüz 0212 501 24 18

Yönetim Yeri / Administration Place

Milel ve Nihal Eğitim, Kültür ve Düşünce Platformu Derneği

Fevzipaşa Cad. Şehit Mehmet Sarper Alus Sok. No: 5, K.: 3, Tel: (0212) 533 97 31 Fatih/İstanbul

www.milelvenihal.org e-posta: dergi@milelvenihal.org

Milel ve Nihal yılda iki sayı olarak altı ayda bir yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.

Milel ve Nihal' de yayımlanan yazıların bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayımlı dili Türkçe ve İngilizce'dir. Yayımlanan yazıların bütün yayın hakları *Milel ve Nihal'*e ait olup, yayıncının izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz ve elektronik ortama taşınmaz. Yazıların yayımlanıp yayımlanmamasından yayın kurulu sorumludur.

MİLEL VE NİHAL

inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi

ISSN: 1304-5482

DİN VE POSTMODERNİZM

Cilt/Volume: 12 Sayı/Number: 2
Temmuz – Aralık / July – December 2015

MİLEL VE NİHAL

inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi

ISSN 1304-5482

DİN VE POSTMODERNİZM

Mustafa TEKİN

Postmodernizmin "Din" Sorunu

Muhammet ÖZDEMİR

Felsefi Bir Bilinç Sorunsalı Olarak
Postmodernizm Nasıl Vardır?

Mustafa ARSLAN

Postmodern Yeni Dinsel Kimlik
ve Paranormal İnançlar

Abdüllatif TÜZER

Postmodernizm ve Tanrı'nın Ölümü:
Öznenin Arkeolojisi Üzerine Bir Deneme

Birsen Banu OKUTAN

Postmodern Toplumsal Metin ve Din:
Gölgesizler Örneđi

Yakup KAHRAMAN

Modern Bilim ve Din

cilt: 12 sayı: 2 Temmuz - Aralık'15